

T U D O M Á N Y O S
G Y Ű J T E M É N Y

1 8 2 4.

V I I I . K Ö T E T .

A' Cs. Kir. Felség' kegyes Engedelmével

P E S T E N,
PETRÓZAI TRATTNER MÁTYÁS betűjivel
és költségével

DUGOVICS TITUS,

ki magát, csak hogy Nemzete győzzön, halálra szánta

Megfordulék hazámban Ns. Vas Vármegyében, 1821-nek nyarán. Tudjuk már, ezt beszéllé ekkor Szombathelyen jártamban Fiscális Horváth József Elek Úr, annak a' Magyarnak eddig nem ismért nevét, ki a' Belegrádi toronyból 1453-ban a' Törökkel leugrott, hogy inkább ő is azzal együtt haljon-meg, mintsem a' Török győzdelmi jel kitűzve lobogjon, ' s a' vívó magyar sereget a' vár' általadására bágyaszthassa. Azt a' bámító maga elszánót, mondá ezen barátom Dugovics Titusnak hitták, Vármegyénk' egyik Esküttjénél Dugovics Imre Urnál, van Nemes Dömölkön Mátyás Királynak egy adomány-levele, ' s abban világosan kinevezve, hogy Dugovics Titus' fijának, Bertalannak, Atyja' vitéz tetteért ad Posony Vármegyében jószágot, sőt ugyan Titust említ Gróf Bercsényi Miklós is egy utí levélben, mellyel Gróf Bercsényi, Dugovics Györgynek adott.

A' tett olyan, a milyenekkel a' régi görög és római históriák büszkélkednek, ' s ha valaki, az ilyen haza-mentő ugyan megérdemli, hogy neve közönségesen megismertessék. Kértem tehát Fiscális Horváth Elek Urat, hogy azon nevezetes két tanú írást venné kezéhez, ' s közlené a' Tudományos Gyűjteményben Nemzetünkkel, a' mit tenni is szándékozott. Azonban meghallván e' sürgetést

Dugovics Imre Úr , nekem adta által önkéntesen mind az adomány levelet párban, mind Dugovics György Elejének, Gróf Bercsényi Miklós aláírta passzusát, még pedig úgy, hogy a' Hazával való közöltetések után is a' két becses tanúírás enyím maradjon, a' mit neki nagyon köszönök.

E' dolog megtudásához Dugovics Imre Eskütt Úr is csak 1821-ben Májusban jutott. Magához vévén ugymint reá szállott nemzetiségi leveleit, azok közül Mátyás Királyunktól költ,'s azolta megszakadozott adomány-levele' elolvasásában, T. Kresznerics Ferencz Sági Plébános és Esperest Urtól, a' kinek szomszédságában lakik, kért utasítást, 's a Belgrádi magát elszánó' neve ekkor fejlett-elé, mellyen való örömét a' Gróf Bercsényitől lévő úti levélre akadás is nevelte. Nálam az adomány-levél a' szerint van, a' ahogy azt Tiszt. Kresznerics Ferencz Úr pontra lemásolta; az eredeti úti levél pedig Gróf Bercsényi Miklósnak pecsétjével, 's neve tulajdon keze írásával.

A' megavúlt adomány-levélből szerencsére csak olyan szavak koptak-ki, mellyeket Katona' Historia Criticájában, Mátyásunknak egy más 1458-ban költ adománylevele' stylusából, ki ki lehet pótolni. (Tom.VII.pag.143.); valamint Kováchich Mártonnak ezen hasznos gyűjteményéből is : formulae solennes styli in Cancellaria, Curiaque Regum etc. olim usitati. Pestini 1799.

Azért közlöm ezeket illy későn a'Hazával, mert Dugovics Imre Eskütt Úrnak Titustól való származását is szerettem volna egyszer'smind kiadni,'s annak hiteles megtudását vártam. De nem ártott a' halasztás, mert azzal együtt egy más magyar levelet is küldött az Eskütt Úr kezemhez, melly Titusra nézve

uj világosításul szolgál. Itt következik már most ennél fogva három tanúlevél,
és mindenik szóról szóra.

I.

A' Dugovics Titus fijának, Bertalannak szőlő adománylevelé' mássa így vagyon:

Comissio Propria Domini Regis. Johannes de Rozgon , Magister
Thavernicorum regalium.

Nos Mathias Dei gracia Rex Hungarie Dalmacie Croacie etc. Memorie

Commendamus tenore presencium significantes , quibus expedit universis quod

nos consideratis fidelitatibuset fidelium serviciorum meritis, fidelis nostri

Egregii Titi Dugovitz de . . . per eum primum condam illustri Principi Domino

Johanni de Hunyad genitori nostro carissimo felicis recordacionis in bello

Varnensi et ex post dira morte in belgrad de turri se cum hoste deiiciendo tam

inaudite fidelitatis constancia exhibitis et impensis, predium Teu vocatum in

Comitatu Poseniensi existens, quod alias condam Georgius Darus de

Kuthalfalva psen regni nostri hungarici corona, consequenter per

nostram consvetudine rite ac legitime devolutum jure

nostro regio siquod in eodem predio eciam alias qualitercunque

rationibus concerneret Majestatem simul cum cunctis eorundem utilitatibus . . .

. cultis et incultis Agris, pratis, pascuis, fenetis, silvis, rubetis,

promontoriis, aquis fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque et

generaliter quarumlibet utilitatum et pertinenciarum eorundem utilitatibus

. . . et pertinere debentibus sub suis veris metis et antiquis premissis, sic út
prefertur filio prefati Bartholomeo, suisque heredibus et
peosteritatibus universis dedimus donavimus et úti conferimus iure
perpetuo et irrevocabiliter possidendum, tenendum, pariter et habendum
harum literarum nostrarum vigore et testimonio mediante, quas in formam nostri
privilegii redigi faciemus, út primum nobis in specie fuerint reportate. Datum
Bude, feria sexta proxima post festum Sanctorum Viti et Modesti Martirum.
Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono.

Ita transumit Franciscus Kresznerics
Parochus Sághiensis.

Ságh, dié 22-a Maji
1821.

II.

Dugovics György passzusa Gróf Bercsényi Miklóstól

ÉN SZEKERESI GROFF BECSÉNYI Miklós Nemes Ungh

Vármegyének Feó Ispánnya, Méltóságos Erdély Fejedelem Felső Vadász
R a k o c z j Ferencz és az Magyar Haza szabadságaért Isten által fegyvert
fogott egész Hadaknak Feó Generálisa. Adom tudtára mindeneknek az kiknek
illikez Levelemnek rendiben Hogy mivel Nemzetes Téji Dugoviczh György
Uram kinek Tit Eleje Belgrádi toronál Magyar mód el holt, most Németnek
Embere, megyen bizonyos dolgokban Gyöngyös felé, kihez képest az Hazánk 's
mélt. Fejedelem hűségében lévő Lovas és Gyalogh Tisztekk 's keoz Vzleo

Rendek parancsoltatik megírt Dugovicz György Uramat igaz járatbelinek lenni ismervén, szabadon bocsássák mindenütt és bocsátassák minden háborgatás 's károsítás nélkül. Városi 's falusi Bírák szállás adással 's illendő gazdálkodással hozzája lenni tartozzanak. Psentibus perlectis Exhiben restit.

Kurthnel lévő Táborb 4.July 1705.

G. Bmiklós mk.

Pecsét
Gr.Bercsényi
czimerével

A l a t t e z áll: Német Követ Dugovicz György Um passu . . .

III.

Egy küldött levél' párja, mellynek utasítása kívülről ez: Egregio Dno (- - itt a' keresztnév lekopott -) Du - megint nem lehet olvasni) – vucz, militi Dni Drugeth.

Egregie Domine, tanquam confidentissime, post salutem servitiorum meorum debitam comendationem. Kywanok kegylk Istentül ez Esztendőben is az hadakban jó szerencsét és jó egessegeth megadathny. Keghez thartozok egethemben egességesek. Az Zagrabý warth rab atthyatfy, Sárkuthy Dugowucz 1. unokja ez elmulth napokban itth volth, az mi azth illethy jó nemes ember az condecensioth az nagy withiz Belgrády Thitushoz tette, Testimonialisa is wele vagyón, de levél nélkül is latthatya kegyelmed az ő állapottyath, de az nem zwkseges, azért azt irhatom kegek hogy atthya fia. Az teörök agarath és kardoth

megzolgalom kegyelmednek. Isten tartsa kegyelmedeth. Bük in festo Beati

Joannis Evang. 1588. Ebergény mk. (P.H.)

Ebergényinek ezen leveléből, melyet úgy látszik a' Drugeth' zászlója alatt vitézkedett valamelyik Dugovicsnak azért irt, hogy egy eltévedt, 's rabságából haza tért Dugovicsot, mint valóságos Atyja fíját ajánlja neki, az a' hely és birtok is kitetszik, a' honnan Dugovics Titus irta magát, 's így a' Mátyás Király' adomány – levelében származott hézag ki van pótolva. Annak megmutatására is szolgálhat pedis ez, hogy Sárkuti Dugovics Titus igazán Magyar születésű volt.

Neve' hangzása, ugymint melly a' levelekben majd Dugovitz, majd Dugovucz, 's majd Dugoviczh, azt a' kérdést támaszthatja, ha Titus valóságos Magyar volt é, vagy a' Magyarral olly régtől fogva összezsátolt derék Horvát nemzetnek, melly szerencsében és viszontagságban osztályosunk származatja. Mert ha az egyenes természeti érzés, akárkiben egy forma tisztelettel becsüli is a' szép tettet, csakugyan szereti a' Nemzeti indulat néha azt vitatni, hogy a' cselekvő kihez tartozott.

Annak a' buzgó Hazánkfijának a), kitől e három nevezetes írás kezemhez került, eszébe se jut, hogy magát régi tős gyökeres magyarnak ne tartsa, de még is nem lehet felesleges, előre megfelelni az itt eredhető gyanúra. A' v i c s végzetű név nem hangozván épen olly magyarosan, mint azon Ezeredesé, ki Buda visszavételekor a' vár falára felhágók között legelső volt 1686-ban, ugymint Petneházy, sőt nyilvánosan Horvát vagy Rác származásra

mutatván, kiknél a' v i c s annyit tesz mit nálunk a' Pálfi, Györgyfi, Istvánfi nevekben a' fi, Titust némelly könnyen Horvátnak mondja. Azonban ha Eleji közül valamelyik az lehetett is, a' Sárkuti praedicatumazt mutatja, hogy már Titus olly Atyának volt fija, a'ki vagy maga, vagy még annak az Atyja rég meggyökeresedett Magyarra vált, a'mit az is nizonyithat, hogy Titus'fijának, Bertalannak Mátyás nem Horvát, hanem Magyar Országban adott jószágot, mint olly helyen, melyet a'Dugovicsok régibb birtokjoknál fogva jobban megszoktak. Külömben is pedig Bonfinius egyenesen Magyarról beszél a'toronyból történt leszökést, 's Tör-

a) Dugovics Imre Eskütt Úr 1650. oltá így hozza-le eredetét:
Dugovics Ambrus, felesége Aga kató:

1. György. Ez volt 2. Lukács. 3. Mihály
Bercsényihez küldve.
Mátyás
Mihály

Imre, Mihály, Antal.

Az adománylevélben előforduló Teu, vagy mai neve szerint Téjfalut Imrének Atyja, Mihály adta zálogba, ki még ott született, 's Imre maga is vett-fel a'jószágra pénzt. Egyébaránt a'Dugovicsok közül, ha később némelly csapások miatt elesetek is birtokoktól, egy Ezredes, (Oberster) más Vas Vármegyei Fő jegyző, harmadik Soprony Vármegyei Első Vice Ispány, nem régiben pedis ismét egy másik Szombathelyi Kanonok volt, ki, Imrét taníttatta.

ténetíróink mind hallgatnak arról, hogy Hunyadi Jánossal Belgrádban különösen Horvát seregek is lettek volna, kivéven a'Makói Bánság' embereit, vagy azokat kiket Kapisztrán' buzgó tüzelése összeseregeltetett, de nyilván említődik az adománylevélben az, hogy Titus Hunyadi' katonájához tartozott.

De messze üzni e' feszegetést, ok nélkül való kicsinykedés volna; röviden Magyarok vallja magát, annak tartatik az a' ki e' Hazában telepedett-meg, 's ezen felyül birtokos is, mint a' hogy a' hozzánk hajdani Királyaink alatt beszármazottakat, a' magyar törvényel való élés egészen Magyarokká formálta, mint a' hogy ismét p. o. Lesle Bertalan, ha magyar eredetű volt is, első András' idejében Skotziába szakadván, Skotus lett.

Dugovics Titus' tette valóságos hősi lelkűség volt. Bámulást gerjeszt, mivel életét, melly minden halandónak olly kedves, fel se véve, sőt csak hogy a 'Török meg legyen törve, nyilvánosan halála' eleibe rohant; háladatos említésre fakaszt, mert az ő' maga feláldozása, a' többi Magyar harczolókat török szakad kiáltásra, 's győzödelemre tüzelheté, minthogy az ellenség' már fennlobogott zászlója' levetésének látása a' viadalost győzni vagy halni riaszthatá.

Annál nagyobb figyelem gerjedhet pedig Dugovics' maga elszánásán, Mert Hazánk' épségben maradása a' Belgrási csatától függött. „Enyimnek Kell lenni Belgrádnak, kiálta 1456. tavaszán Mahumed Török Császár, 's két hónap mulva Budán vacsorálok.” Profétájára esküdött, hogy ezt végbe viszi, minekutánna már 1453-ban Konstantinápolyt lábaihoz terítette, 's elbüszkültvén még ott ezt hangoztatta: Egy Isten uralkodik az Égben ,egy fejedelemnek kell országolni a' földön.

Ha Hunyadi Jánosa nem lett volna ekkor a' Magyarok, Mohács helyett Belgrád volna a' keserves név, 's még Mátyásának nagy tetteivel se

végasztalódhatnék. Hunyadi János egy második Nagy Lajos alatt, a' Törökre való boszónkodásából is kiverte volna Mahumedet, de V-dik László' gyengesége miatt, az Országnak egyedül csak megmentetéséről kellett gondoskodnia, 's kicsinyben mult, hogy Belgrád is el nem veszett.

Hogy is ne? Összegyül az Ország V-dik László' hívására 1456-nak Februariusában Pestre, segedelm pénz adatik egy Királyi sereg' felállítására, Hunyadi maga tulajdon költségén 7000 ember' fogadását ajánlja, de a Király, a' helyett hogy az 1454-ben tartott Ország gyűlés' hatalmas készületei szerint lelkesen sürgetné a' Török ellen küldendő hadat, Cilleji Ulrik' sugallásainál fogva az egész fenyegető veszélyt könnyen veszi. Jó a' hír April. 7-dikén Budára, hogy Mahumed már Bolgár Országban vagyon 150,000 emberrel, foly tehát a végzés hogy a' Magyar Királyi sereg hamar gyűjtessék össze, mellyet László maga fogná vezérleni, hogy Hunyadi azonban előre induljon-meg, de ez a' hebegdegelő készülődés Májusnak egészen végéig siker nélkül huzódik, 's Ulrik a' Királyal, ki neki laptája volt, vadászat színe alatt Budáról Junius' elején Bécsbe megy. Most teheti ugymint, így gondolá Cilleji Ulrik, Hunyadi, kinek nagysága őtet mindég boszontotta, semmivé, 's csak hogy ennek elvesztésében, gazlelkűségétnegpárolhassa, az Országot is a' Töröknek prédájára hagyatá.

Az Ország fő nélkül, nem gyűjtötte a' külömben is gyengén ajánlott Segedelmet, 's Hunyadiban az egész Haza' szerencséje magára maradt.

Szegednél várta a' Hős, tulajdon költségen összeszedett seregéhez a Vármegyék' csapatjait, de csak Sógora Szilágyi Mihály, ' s Kórógi János Makói bán vezettek hozzája valami kevés számú tapasztaltabb vitézeket. Mind össze a' vívandó sereg' száma csak husz ezernyre ment, mellynek egy Része a' buzgó Kapisztrán János által összepredikált földnépéből állott. Mit tegyen ezzel, és csak ennyivel a' nem rég esett Krosoliczi csatának győzödelmese, kire, minekutánna 1454-ben, ott Muhamed' vezérét Friczbéget, az ezen esztendőbeli Budai Ország' gyűlésen kirendelt hatalmas sereggel, keményen megverte 's Bolgáriába utána Pirotháig nyomult, most maga Muhamed olly dühösséggel fenekedett, hogy az elejtendő keresztyén Magyarok'teste' felétetésére táborával még kutyákat is hajtatott.

Jőnek Hunyadihoz a' Királyról, Ulrikról és Muhamedről ezek a hírek a' hírek azonban ő kevés híveivel is bátran megindul. Előre tett rendelkezésinél fogva szélyt-veri a' török hajókat a' Dunán Jul.14-dikén, bémegyén Belgrádba, 's azt is, egy egész álló hétig Muhamed ágyui, 's nappal és éjjel történt rohanásai ellen vitézül védelmezi. Julius 21-dike volt az elválasztó nap. Muhamed kénszerítvén kénszerítette katonáját kívülről a' vár' megvételésére, belől pedig egy részén Hunyadi tekintete, másutt Kapisztránnak vallásos buzdításai tüzelték a' magyar sereget győzödelemre. Bétódult már egyszer az alsó várba a' Törökség, visszaverik a' Magyarok, béront másodszer is Muhamed, megint kitolja Hunyadi. Sebet kap jobb szemén a' Szultán, futnak népesi, 's Belgrád megvala mentve, a' Magyar haza meg vala

tartva.

Amaz egyik dühösködő bérontáskor verekedett-fel egy bátor Török az alsó vár' tornyába, 's a' ki ennek utána iramodott, a' ki azt onnanleverni törekedett, de szándékát nem érthetvén, mint sem Belgrád tornyából török zászlót lássan kilobogni, inkább felölelte tartóját, 's vele az ablakon szökött-le a' mélységbe, hogy ott azzal együtt haljon-meg, Dugovics Titus volt.

Nagy híre lett e' Belgrádi győzödelemnek, mert III-dik Calixtus Római Pápa, Úr színe változása' innepének béhozásával is kijegyzé a' Keresztyénség' ellensége' ekkori megtöretésénekemlékezetét; tudva volt Bizonyosan Dugovics Titus' neveis, a' mint Mátyásunk' adomány-leveléből Látszik, sőt egészen Bercsényi' idejéig a' Hazafiak közt szájról szájra által Adódott. Különösnek tetszhetik tehát ennél fogva, hogy azt Történet író ínk Közül még se jegyzette-fel egyik is, legalább én se régiebknél se ujabbaknál nem találtam, olly hőspedig, a' kinek ritka párja van, nagyon meg érdemli neve' fenntartását, 's elhalgatásán Báróczi Sándor, Hatvani Pál, Péczeli József, Kisfaludy Sándor és Papp József' méltán sajnálkoztak. De az emberi gondatlanság nem épen arról szokotté gyakorta megfelejtkezni, a' kit emlegetnie igen is nagyon illenék? Némelly Író kicsinységnek tart egy egy nevet, vagy restell utána járni, 's a' nagy lelkü cselekedő, kik közül egyet se volnaszabad elhagyni a' gondos Történet-írónak, holmigazokkal együtt húll homályba !

Hogy Dugovicst, Prayban még Taliacotus a) sem említi, azon leginkább lehet csudálkozni, mert ő Belgrádban a' csatakor jelen volt, a' Pápának hosszasan írta-meg a' győzödelmet, 's a' vívásnakmég környülállásaiba is beléereszkedik.

a) Kijelentette már Dugovics' nevét Papp József Öröm ünnepében Pest 1824. kinek a' haza nyelve' tanulásának szükséges voltáról írt beszédét, mely az említett munkában van, minden serdülni kezdő magyar ifjúval elkellene háromszor is olvastatni.

Ő azonban azt sem említi, hogy a valamelly Török a' toronyba felsietett volna zászlójával.

Mi több ? magát e' toronybeli esetet is egyedül Bonfinius a) beszéli-el, de a' Leszőkő, nevét nála se találjuk, a' mint e' következő rendjeiből ki fog tetszeni; E Turcis plerique in forum signa inferunt, így írja-le a' bérohanást, altis nonnulli turribus vexilla regis deponere conantur, quae adhuc in moenibus integre superfuerant. Subeuntem cum vexillo Turcam, memorant, qui út signa sui regis, ad irritandos in urbem sociorum animos, qui nondum intro penetrarant, pinnaculo turris imponeret, et ad exanimandos Christianos Ungarica deturbaret, turrim altissimam repente subit. Hunc Ungarus illico subsequitur, ac antequam patria signa deponeret, cum hoste in turris fastigio colluctatur. Quum alio modo id prohiberi non posset, se cum Turca, Quem apprehensarat, ex-altissimo vertice praecipitem dedit.

'S ugyan Bonfinius egy e' hez hasonló tette említi, mely a' Belgrádinál hét esztendővel történt későbbben Jajcza várában, de a' vitéz' nevérol itt is hallgat. Kiirom egy úttal ezt is, talán még egykor ennek neve is elékerül: Postquam

Mathias Corvinus, mondja Bonfinius, urbem Jajczam in Bosnia cepisset, eam Mahumetes reffectis coppiis summo impetu 1463 rursus impugnavit, sed frustra. „Turcae tanto impetu moenia subeunt, ut multi pinnas vel muros conscenderint, plerique signa moenibus visi, moxque ab oppidanis rejecti sunt. Clarissimum Ungari facinus commemoratur, qui quum Turcam imperatoria signa turri imponere contendentem suspiceret, correpto simul

-
- a) Ant. Bonfinii Rerum Hung. Decades libris XLV. comprehensae. Editio septima. Recensuit et praefatus est Car. Andreas Bel. Lipsiae 1771. Decadis III. Libr. VIII. pag. 501

hoste sepraecipitem ex alto, út Corvina adhuc signa viderentur.

Mibe került volna Bonfiniusnak Mátyás' udvarában mind a' Belgrádi, mind a' Jajczai magokat halálra szántaknak nevét is egyszer smind kitudakozni, a' mikor a' történetet Királyi pártfogója' vitézeitől elbeszélteni hallotta? A' clarissimum facinus se tudta nyomos kikérdezésre serkenteni! Így volt, így lesz a' világ, az emberiség díszét megtapodók' neve trombitáltatik, a' magát nemes tette el szánóé porban marad. Annál kitündöklőbb Mátyás' lelkesége, hogy a' vitézül el esett Atyát, még fijában is megjutalmazta.

Döbrenței Gábor